

EVALUATIESTUDIE REGELGEVEND KADER EN INSTRUMENTEN INZAKE HANDHAVING EN ONDERSTEUNING VAN HOUTKANTEN

OPDRACHT 7.2 – AANKNOPINGSPUNTEN VOOR EEN STIMULEREND BELEID

Deelopdracht uitgewerkt kaderend binnen de opdracht [‘Regelgeving, handhaving en ondersteuning van houtkanten en andere KLE in Vlaanderen. Stand van zaken en mogelijkheden tot optimalisatie / Vlaanderen.be’](#).

Dit document werd opgemaakt voor intern gebruik door de VLM en de leden van de begeleidende stuurgroep. Verspreiding en gebruik van de inhoud met het oog op het voeren van een stimulerend beleid m.b.t. houtige, lijnvormige KLE is toegestaan en wordt aangemoedigd.

Auteurs: Sanne Van Den Berge (BOS+ Vlaanderen VZW), Laura Van Vooren (BOS+ Vlaanderen VZW).

Oktober 2025

Met vergunningsverlening en wetgeving kunnen bestaande houtkanten beschermd worden, maar dat alleen volstaat niet. Het is minstens even belangrijk dat er actief wordt ingezet op de **aanplant van nieuwe houtkanten**, zodat het netwerk van kleine landschapselementen (KLE) versterkt en uitgebreid wordt. Voor burgers en lokale besturen is dit echter niet altijd vanzelfsprekend. Vaak ontbreekt de kennis of het overzicht van de bestaande stimuleringsmaatregelen, of is het onduidelijk hoe Europese en Vlaamse beleidskaders vertaald kunnen worden naar **concrete ondersteuning in de praktijk**. Burgers hebben hierbij vaak een duwtje in de rug nodig, bijvoorbeeld onder de vorm van financiële incentives, praktische begeleiding of sensibilisering.

In deze opdracht werken we uit welke **aanknopingspunten voor een stimulerend beleid** kunnen worden benut om actief de aanleg en het beheer van nieuwe houtkanten te stimuleren. We schetsen de lopende beleidsinitiatieven in Vlaanderen waar stimulerend beleid voor de aanleg van nieuwe houtkanten naadloos op aansluit (Vlaams Houtkantenplan, Vlaams actieplan wilde bestuivers, Functionele Ecologische Netwerken,...) en de manier waarop gemeenten en provincies deze kunnen vertalen naar een lokaal stimulerend beleid. Vervolgens onderzoeken we de rol van Europese en Vlaamse beleidskaders binnen beleid dat momenteel nog in ontwikkeling is.

Inhoud

1.	Beslist beleid – kansen voor stimulerend beleid houtkanten	3
1.1	Vlaams houtkantenplan: belangrijke basis	3
1.2	Vlaams actieplan wilde bestuivers: meerdere actoren aan zet	4
1.3	Functionele Ecologische Netwerken: hefboom voor provincies.....	6
1.4	Het Lokaal Energie- en Klimaatpact (LEKP): hefboom voor lokale besturen	7
1.5	Loket Onderhoud Buitengebied: hefboom voor lokale besturen	8
1.6	(Aanstellen van) regionale houtkantencoördinatoren (RHKC)	9
1.7	Ecoregelingen, beheerovereenkomsten en NPI-steun (en NPE-verplichting): hefboom voor landbouwers	10
1.8	Verplichte beschutting weidedieren: Vlaamse wetgeving stimuleert.....	12
2.	‘Beleid in de maak’ – koppelkansen voor houtkanten	13
2.1	Europese Natuurherstelverordening: hefboom voor Vlaanderen	13
2.2	Het plattelandspact: stimulerend beleid in ontwikkeling?.....	17

1. Beslist beleid – kansen voor stimulerend beleid houtkanten

1.1 Vlaams houtkantenplan: belangrijke basis

Het Vlaams Houtkantenplan vormt een strategisch kader voor het behoud, herstel en de versterking van houtkanten in Vlaanderen. Het beleid erkent houtkanten niet alleen als waardevolle landschapselementen, maar ook als cruciale dragers van biodiversiteit, functionele ecologische netwerken, klimaatbestendigheid en bodemkwaliteit. Het plan heeft als ambitie om tegen 2030 een **sterker houtkantennetwerk** te realiseren, zowel **kwantitatief** – door meer houtkanten aan te planten of te herstellen – als **kwalitatief** – door de ecologische structuur en de biodiversiteit van bestaande en nieuwe houtkanten te verbeteren.

Het Houtkantenplan werd geïnitieerd door de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), die hierin een leidende rol heeft opgenomen door acties te plannen, coördinatie op te zetten en samenwerking tussen verschillende actoren te stimuleren. Cruciaal voor het slagen van het beleid is dat er voldoende middelen beschikbaar zijn. Deze komen onder meer uit Vlaamse budgetten, CAP/EAFRD-programma's¹, LIFE-projecten² en andere Europese subsidies, waarmee aanleg, structureel beheer, monitoring en valorisatie financieel kunnen worden ondersteund.

Een van de belangrijkste troeven van het plan is dat het beslist beleid is: Vlaanderen geeft hiermee duidelijk aan dat houtkanten een prioriteit zijn en dat er actieve maatregelen nodig zijn om achteruitgang te stoppen en herstel te versnellen. Zonder structurele financiering voor aanleg, beheer en monitoring dreigen houtkanten nog steeds versnipperd en ondergewaardeerd te blijven.

Het plan omvat een reeks acties die als voorbeeldfunctie dienen en zeker navolging verdienen. Ten eerste is het aanleggen van nieuwe houtkanten op strategische locaties essentieel, bijvoorbeeld langs waterlopen, perceelsranden en in ecologische verbindingzones. Ten tweede is herstel en kwalitatieve verbetering van bestaande houtkanten nodig, met aandacht voor structuur, soortenrijkdom, bloemrijke ondergroei en het behoud van holtes en dood hout. Daarnaast voorziet het plan in een geïntegreerd beheer, met werkplannen die onderhoud en monitoring combineren en de samenwerking tussen gemeenten, landbouwers en natuurverenigingen versterken.

Een belangrijk aandachtspunt dat in het plan wel is opgenomen maar in de praktijk nog onvoldoende navolging krijgt, is het **valorisatieluik van houtkantenbeheer**.

¹ https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/european-agricultural-fund-rural-development-eafnd_en

² https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en

Beheer wordt vaak ervaren als tijdrovend en kostelijk, waardoor eigenaars en landbouwers terughoudend blijven, wat de realisatie van de 2030-ambities bemoeilijkt. Tegelijkertijd bieden de beheerresten van houtkanten kansen om valorisatieketens op te zetten. Houtsnippers, takken en ander organisch materiaal kunnen bijvoorbeeld worden ingezet voor verbetering van landbouwbodems, boerderijcompostering of als onderdeel van carbon farming-initiatieven, waarbij koolstof wordt vastgelegd en landbouwers bijkomende inkomsten kunnen genereren. Door deze koppeling tussen beheer, valorisatie en financiële incentives sterker te verankeren, kan het beleid landbouwers motiveren, het onderhoud duurzaam maken en tegelijk bijdragen aan bredere ecologische en klimaatdoelstellingen.

Belangrijk blijft dat deze inspanningen worden nagevolgd en opgeschaald, met blijvende samenwerking tussen provincies, gemeenten, Regionale Landschappen, landbouworganisaties en natuurverenigingen. Alleen door een **geïntegreerde en goed gecoördineerde aanpak** kunnen de ambitieuze doelstellingen rond lengte, spreiding en ecologische kwaliteit van houtkanten worden gerealiseerd.

1.2 Vlaams actieplan wilde bestuivers: meerdere actoren aan zet

Om de negatieve populatietrends van wilde bestuivers om te buigen is er nood aan doortastende maatregelen. Met de Nationale Strategie inzake Bestuivers 2021-2030³ werd door alle regeringen binnen België de ambitie onderschreven voor gerichte acties rond wilde bestuivers. Het Vlaams actieplan voor wilde bestuivers 2022-2030 werd opgemaakt in opdracht van kabinet Demir (mei 2022) en is een eerste fase in de Vlaamse invulling van de Nationale Strategie inzake Bestuivers. De globale opvolging en evaluatie van de uitvoering de acties die in het plan zijn opgenomen ligt bij het departement Omgeving.

Het actieplan vertrekt vanuit de ambitie om de achteruitgang van bijen, hommels, zweefvliegen en andere insecten een halt toe te roepen. Deze soorten zijn onmisbaar voor de bestuiving van gewassen en voor het in stand houden van gezonde ecosystemen, maar kampen vandaag met habitatverlies, pesticidengebruik en klimaatdruk. Het actieplan wil hierop een antwoord bieden door in heel Vlaanderen te investeren in nectar- en nestelplekken, meer verbindingen in het landschap en een grotere bewustwording bij burgers, landbouwers en terreinbeheerders. **Houtkanten** vormen binnen dit plan een bijzonder **belangrijk speerpunt**. Deze lineaire landschapselementen bieden bestuivers voedsel in de

3

https://samenvoerbiodiversiteit.be/documents/24/Nationale_strategie_inzake_bestuivers_vo_or_2021-2030.pdf

vorm van bloeiende struiken, maar ook schuilplaatsen, nestgelegenheid en corridors om zich door het landschap te verplaatsen, en spelen dus een sleutelrol in de **ecologische infrastructuur voor bestuivers**.

De uitvoering van dit actieplan ligt verspreid over verschillende actoren. De Vlaamse overheid (met onder meer het Agentschap voor Natuur en Bos en het Departement Landbouw & Visserij) zet de strategische lijnen uit en voorziet het beleidskader. Gemeenten zijn vaak de eerste uitvoerders, onder meer via het bermbeheer en de inrichting van openbaar groen. Regionale Landschappen spelen een sleutelrol in de praktijk: ze ondersteunen terreinacties en sensibiliseren lokale partners. Ook natuurverenigingen en onderzoeksinstituten leveren cruciale kennis en monitoring (zie bv. de recent uitgebrachte brochure ‘Nachtvlindervriendelijke houtkanten’: https://bosplus.be/wp-content/uploads/2025/08/Brochure_Nachtvlinders_2025.pdf).

In dit brede landschap nemen de **provincies een rol op als facilitator en verbinder**: ze kunnen partnerschappen samenbrengen, projecten financieel ondersteunen en hun kennis van het landschap inzetten om acties op elkaar af te stemmen. Daarmee vullen ze de Vlaamse strategie concreet in, dicht bij het terrein.

Een stimulerend provinciaal beleid kan opgebouwd worden rond drie pijlers:

- Financiële ondersteuning kan terreinbeheerders, landbouwers en gemeenten aanzetten tot actie. Denk aan subsidies voor de aanleg van bloemrijke houtkanten, beheervergoedingen voor onderhoud volgens ecologische richtlijnen en extra stimulansen voor collectieve projecten waarin meerdere landbouwers of gemeenten samenwerken.
- Daarnaast is kennisdeling en begeleiding cruciaal. Provinciale loketten (inclusief de Regionale Landschappen) kunnen advies geven over bijvriendelijke aanleg en beheer, terwijl demonstratieprojecten en opleidingen zorgen voor praktische knowhow en inspiratie.
- Ten slotte is ook de ruimtelijke inpassing belangrijk: door houtkanten in te bedden in gebiedsgerichte plannen en te koppelen aan erosiebestrijding, waterbeheer en klimaatadaptatie, ontstaan robuuste structuren waar bestuivers op lange termijn baat bij hebben (zie ook: 1.3 FEN).

Een structureel aandachtspunt is de monitoring. Zonder opvolging blijft het onduidelijk of de genomen maatregelen daadwerkelijk effect hebben. Provincies kunnen hier een brug slaan door samen te werken met onderzoeksinstituten en vrijwilligersnetwerken, en door de resultaten breed toegankelijk te maken voor gemeenten, landbouwers en burgers. Op die manier wordt zichtbaar dat investeringen in houtkanten tastbare winsten opleveren voor bestuivers én voor de samenleving.

Door **houtkanten expliciet in te bedden** in het Vlaams Actieplan Wilde Bestuivers kunnen provincies een **versnelling** teweegbrengen. Ze creëren structuren die bestuivers voeden en huisvesten, terwijl ze tegelijk bijdragen aan biodiversiteit, klimaatbestendigheid en landschapskwaliteit. Zo worden houtkanten een dubbele hefboom: voor bestuivers én voor een leefbare open ruimte waarin landbouw, natuur en samenleving elkaar versterken.

1.3 Functionele Ecologische Netwerken: hefboom voor provincies

Functionele Ecologische Netwerken (FEN) zijn een instrument om de versnipperde natuur in Vlaanderen opnieuw met elkaar te verbinden. Het gaat om een samenhangend geheel van natuurkernen, corridors en stapstenen die samen een **levensvatbaar netwerk** vormen voor planten en dieren. Het doel is om de biodiversiteit te versterken, de veerkracht van ecosystemen te vergroten en tegelijk ruimte te bieden aan landbouw, recreatie en klimaatadaptatie.

De uitbouw van FEN maakt deel uit van het Vlaamse natuur- en biodiversiteitsbeleid, waarin het realiseren van een robuuste en samenhangende open ruimte centraal staat. Vlaanderen zet de strategische lijnen uit, bepaalt de doelstellingen en voorziet deels in de financiering, maar de concrete uitvoering ligt in belangrijke mate bij de provincies. Zij vormen de brug tussen het Vlaamse kader en de lokale realiteit. Provincies zorgen voor gebiedsgerichte uitwerking, stemmen projecten af op de eigen landschappelijke context en brengen actoren samen rond een gemeenschappelijke visie. Zo krijgen de algemene beleidsdoelen daadwerkelijk vorm op het terrein.

De provincies hebben al verschillende stappen gezet om het potentieel van FEN te benutten, maar er zijn nog kansen om dit verder te versterken. Het beleid vertrekt vandaag vaak vanuit projectmatige initiatieven, waardoor de borging op langere termijn soms minder duidelijk is. Een meer uniforme aanpak voor opvolging en beheer zou kunnen helpen om versnippering te vermijden en continuïteit te verzekeren. Daarnaast liggen er nog mogelijkheden om de koppelingen met andere beleidsdomeinen – zoals landbouw, klimaatadaptatie en ruimtelijke planning – consistenter te maken. De financiering is nu vaak tijdelijk of projectgebonden, wat de uitbouw van een stabiele beheerstructuur kan bemoeilijken. Door deze punten aan te pakken, kunnen de provincies hun rol als regisseur en facilitator nog sterker invullen en de meerwaarde van FEN nog breder verankeren in de samenleving.

Binnen deze context kan de **stimulering van houtkanten** een bijzonder krachtig instrument vormen om de doelstellingen van FEN te realiseren en tegelijk maatschappelijke meerwaarde te creëren. De provincies kunnen dit beleid tevens verder verankeren door het inbedden van houtkanten in **gebiedsgerichte plannen**, waarbij prioritaire zones worden aangeduid waar houtkanten de grootste ecologische en landschappelijke impact hebben. Door dit te koppelen aan andere

beleidsdoelen – zoals erosiebestrijding, waterbeheer en klimaatadaptatie – ontstaat een geïntegreerde aanpak waarin houtkanten een hefboom vormen voor meerdere maatschappelijke uitdagingen.

Door **houtkanten centraal** te stellen binnen het provinciale beleid rond Functionele Ecologische Netwerken ontstaat een **krachtige hefboom** die natuur, landbouw en leefkwaliteit met elkaar verbindt. De provincie die deze rol actief opneemt, voert een krachtig stimulerend beleid rond het versterken van het houtkantennetwerk.

1.4 Het Lokaal Energie- en Klimaatpact (LEKP): hefboom voor lokale besturen

Het Lokaal Energie- en Klimaatpact (LEKP) bouwt voort op het vroegere burgemeesterconvenant, waarin gemeenten zich engageerden om lokale klimaatdoelstellingen te behalen. Het LEKP biedt een geactualiseerd en breder kader voor lokale besturen om deze engagementen vorm te geven, en koppelt klimaatbeleid aan concrete maatregelen op het terrein. Zo kunnen gemeenten bijvoorbeeld de doelstelling **‘één boom per inwoner’** opnemen in hun lokale klimaat- en energieplannen.

Het aanplanten van houtkanten, bomenrijen en heggen leent zich bij uitstek tot tegemoetkoming aan deze doelstellingen. De focus ligt immers op **bomen buiten bosverband**. In de officiële LEKP-documentatie wordt verduidelijkt dat bomen die worden aangeplant binnen een bos (gedefinieerd als een oppervlakte met bomen van minimaal 10 meter op 10 meter) niet meetellen voor deze doelstelling. Dit biedt gemeenten de flexibiliteit om bomen aan te planten in **diverse landschapsstructuren, waaronder KLE**, die niet als bos worden beschouwd maar wel bijdragen aan klimaatadaptatie, biodiversiteit en landschapsversterking.

Door KLE te integreren in lokale klimaatplannen, ontstaat een structurele aanpak waarbij de doelstellingen van het LEKP, zoals klimaatadaptatie en vergroening van het openbaar domein, concreet en zichtbaar worden gerealiseerd. Het LEKP vormt zo een hefboom om bomen buiten bos systematisch aan te planten, in lijn met Vlaamse en Europese klimaat- en biodiversiteitsdoelstellingen.

Echter, de LEKP-financiering wordt stopgezet vanaf 2026 en het wettelijk kader van het LEKP wordt opgeheven op 1 januari 2027. Het LEKP wordt omgevormd tot een structureel dialoogplatform dat alle energie- en klimaatbeleid gericht op lokale besturen moet kanaliseren. Dit platform kan nieuwe inhoudelijke accenten leggen of het huidige LEKP-kader aanpassen, maar de concrete invulling wordt nog onderzocht. Dit betekent wellicht dat de huidige werking niet zomaar lineair kan worden verdergezet en dat toekomstige engagementen in een vernieuwd kader zullen plaatsvinden.

1.5 Loket Onderhoud Buitengebied: hefboom voor lokale besturen

Een bijkomende maatregel die een belangrijke hefboom kan vormen voor de stimulering van houtkanten is het Loket Onderhoud Buitengebied (LOB). Dit instrument, gecoördineerd door de Regionale Landschappen, ondersteunt gemeenten bij de **inventarisatie, planning en uitvoering van beheermaatregelen in het buitengebied**. Daarbij gaat het niet enkel om houtkanten, maar ook om andere kleine landschapselementen, die vaak in samenhang met elkaar functioneren.

Het LOB biedt gemeenten en intergemeentelijke samenwerkingen een structureel kader: houtkanten en andere KLE worden digitaal in kaart gebracht, beheerplannen opgesteld, en het concrete onderhoud gecoördineerd. Dit gaat van de werkplanning en aanbesteding van aannemers tot de opvolging en evaluatie van de uitgevoerde werken. Gemeenten profiteren zo van **schaalvoordelen**, een gedeelde kennisbasis en een duidelijke processtructuur.

In verschillende pilootregio's, zoals West-Brabant en Pajottenland & Zennevallei, heeft deze aanpak al geleid tot betere coördinatie en meer efficiënt beheer. Daarbij wordt niet alleen gewerkt aan het fysieke onderhoud, maar ook aan sensibilisering via demo's en vorming, waardoor zowel gemeentelijke diensten als burgers betrokken worden. Het LOB speelt bovendien een rol in beleidsontwikkeling, onder meer als stuwende partner binnen het Vlaamse Houtkantenplan.

Uit de evaluatiestudie⁴ bleek dat gemeenten vaak ongelijkmatig omgaan met beheer en beoordeling van houtkanten, mede door een gebrek aan kennis, middelen en uniforme richtlijnen. Het LOB biedt een concreet antwoord op deze knelpunten: het versterkt de expertise, maakt het beheer transparanter en zorgt voor meer gelijkvormigheid tussen gemeenten. Bovendien verhoogt de integrale aanpak – inventarisatie, beheer en opvolging – de kans dat houtkanten duurzaam behouden blijven en dat nieuwe aanplantingen ook effectief in stand worden gehouden.

Door **LOB-structuren sterker uit te rollen** en financieel te verankeren, kan Vlaanderen samen met de provincies en de gemeenten (met financiering vanuit die verschillende structuren) de stimulansen voor houtkantenbeheer aanzienlijk versterken. Gemeenten die nu vaak individueel en ad hoc handelen, krijgen zo een duidelijke structuur en partnerschap aangereikt om een consistent en kwalitatief beleid te voeren.

---

⁴ Van Den Berge, S., Forceville, E., Van Vooren, L. (2024) Regelgeving, handhaving en ondersteuning van houtkanten en andere KLE in Vlaanderen: stand van zaken en mogelijkheden tot optimalisatie. Rapport uitgebracht binnen het project Evaluatiestudie regelgevend kader en instrumenten inzake handhaving en ondersteuning van houtkanten (2024) In opdracht van Vlaamse Landmaatschappij

1.6 (Aanstellen van)⁵ regionale houtkantencoördinatoren (RHKC)

Een volgende stap in het uitrollen van een structureel houtkantenbeleid is de aanstelling van een Regionale Houtkantencoördinator. Deze functie vormt een cruciale schakel tussen beleidsmakers, terreinbeheerders, gemeenten en andere betrokken actoren. De coördinator heeft als opdracht om het beheer, de bescherming en de uitbreiding van houtkanten op regionale schaal te stroomlijnen en te versterken.

De **Regionale Landschappen** zijn de meest aangewezen organisaties om deze rol op zich te nemen. Zij beschikken over het netwerk, de gebiedskennis en de ervaring met lokale besturen, landbouwers en terreinbeheerders. Vandaag valt de coördinatie van houtkantenbeheer echter vaak buiten hun reguliere werking en gebeurt dit enkel projectmatig of binnen tijdelijke financiering. Een structurele verankering van de functie van Houtkantencoördinator binnen elk Regionaal Landschap kan dit veranderen.

De taken van een Regionale Houtkantencoördinator vragen maatwerk per regio. Elke regio kent immers eigen landschappelijke, ecologische en organisatorische uitdagingen. Toch biedt een structurele invulling van deze rol kansen om op grotere schaal te werken:

- Proactief in plaats van reactief beleid voeren;
- Bovengemeentelijk denken en handelen, met oog voor samenhang over gemeentegrenzen heen;
- Gemeenten en andere beheerders ontzorgen bij complexe beheer- en vergunningsprocedures;
- Strategisch plannen op basis van ecologische verbindingen en klimaatdoelen;
- Samenwerking stimuleren tussen overheden, eigenaars, landbouwers en natuurverenigingen.

Vandaag gebeurt het werk rond houtkanten vaak ad hoc, gericht op kansen en quick wins. Een Regionale Houtkantencoördinator maakt de verschuiving mogelijk van **reactief naar proactief beheer** — van losse initiatieven naar een gecoördineerde, lange-termijnaanpak. Zo kan kennis beter gedeeld worden, worden

---

⁵ Dit onderdeel valt onder ‘beslist beleid’ omdat het aanstellen van regionale houtkantencoördinatoren expliciet als actie is opgenomen in het Vlaamse Houtkantenplan en reeds beleidsmatig is goedgekeurd, ook al bevindt de uitvoering zich nog in een opstartfase.

inspanningen efficiënter gebundeld en ontstaat een duidelijk aanspreekpunt voor gemeenten, burgers en partners.

Om deze rol duurzaam te verankeren, zijn **structurele financiële middelen** noodzakelijk. Met een vaste coördinator per regio kan het Vlaamse Houtkantenplan niet alleen beter uitgerold worden, maar ook zorgen voor een meer strategische, geïntegreerde en toekomstgerichte aanpak van houtkantenbeheer in Vlaanderen.

1.7 Ecoregelingen, beheerovereenkomsten en NPI-steun (en NPE-verplichting): hefboom voor landbouwers

Bestaande instrumenten om KLE in Vlaanderen te stimuleren voor actieve landbouwers zijn de ecoregelingen binnen het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB), de beheerovereenkomsten (BO) van de VLM en de Niet-Productieve Investerings (NPI)-steun via het Agentschap Landbouw en Zeevisserij (zie evaluatiestudie¹ voor uitgebreide toelichting). Deze instrumenten bieden een directe financiële beloning voor de aanleg en / of het beheer van houtige KLE, en vullen zo een leemte in die in het eindrapport duidelijk werd benoemd: de structurele ondersteuning van beheer op lange termijn.

Daarnaast voorziet het GLB ook in een systeem van Niet-Productieve Elementen (NPE), dat onderdeel uitmaakt van de zogenaamde conditionaliteit. Conditionaliteit houdt in dat landbouwers die GLB-inkomenssteun ontvangen, moeten voldoen aan een aantal basisvoorwaarden voor milieu, klimaat en natuur – de zogenaamde “goede landbouw- en milieucondities” (GLMC’s). Eén van die condities verplicht landbouwers om een minimumpercentage van hun areaal te reserveren voor NPE’s zoals houtkanten, heggen, poelen, akkerranden of stroken niet-productieve grond. Deze elementen leveren geen directe economische opbrengst, maar dragen bij aan biodiversiteit, waterbeheer en erosiebestrijding. In tegenstelling tot NPI-steun, die een investeringssubsidie is voor de aanleg of het herstel van kleine landschapselementen, draait NPE-steun om het behoud en de aanwezigheid van dergelijke elementen als voorwaarde om basispremies te behouden. Landbouwers worden dus niet extra vergoed voor NPE’s, maar riskeren bij niet-naleving een vermindering van hun GLB-steun. Houtkanten spelen hier een belangrijke rol: ze kunnen meegeteld worden als NPE, mits ze voldoen aan de oppervlakte- en beheervoorwaarden. Zo stimuleren ze landbouwers om bestaande houtkanten te behouden en correct te beheren binnen de randvoorwaarden van het GLB.

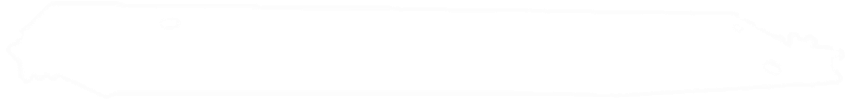
Toch leert de praktijk dat deze maatregelen vandaag nog weinig worden toegepast. Veel landbouwers kennen de mogelijkheden niet, ervaren de aanvraagprocedure van NPI-steun als te complex of staan weigerachtig tegenover ‘samenwerken met de overheid’. Daarnaast leeft de indruk dat de vergoedingen niet altijd in verhouding staan tot de inspanning, waardoor het voor sommige landbouwers aantrekkelijker

blijft om houtkanten te verwijderen dan te onderhouden. Dat leidt ertoe dat het potentieel van deze instrumenten lang niet ten volle wordt benut.

Om dit te doorbreken zijn verschillende stimulansen nodig.

- Een eerste stimulans ligt in het verhogen van de **vergoedingen voor beheer**. Bij aanplant kan ook de uitvoering door derden worden vergoed (tegen factuur). Bij het ecologisch onderhoud – zoals snoei- of hakhoutbeheer – wordt uitgegaan van eigen arbeid door de beheerder. Daardoor ontvangen eigenaars die het beheer laten uitvoeren door derden in de praktijk te weinig vergoeding om de kosten te dekken, vooral bij ingrijpender werken zoals het afzetten van houtkanten. Door de vergoedingen beter af te stemmen op beheer door derden of door de vergoeding voor het beheer te verhogen, wordt het financieel haalbaarder en aantrekkelijker om houtkanten duurzaam te onderhouden.
- Daarnaast kan de toepassing worden gestimuleerd door **administratieve vereenvoudiging**. Vandaag moeten landbouwers verschillende formulieren invullen voor de NPI-steun, met uiteenlopende voorwaarden en termijnen. Door deze beter op elkaar af te stemmen en waar mogelijk te integreren, wordt de drempel aanzienlijk lager. Ook een duidelijke en laagdrempelige communicatie is cruciaal. Net zoals Wallonië met “[Yes We Plant](#)” een herkenbare en toegankelijke campagne opzette, kan Vlaanderen **één centraal aanspreekpunt** creëren waar landbouwers en burgers in begrijpelijke taal informatie vinden over de voorwaarden, de vergoedingen en de praktische voordelen van houtkanten. Door succesverhalen zichtbaar te maken, wordt bovendien de maatschappelijke meerwaarde tastbaar gemaakt.
- Tot slot is er nood aan **actieve begeleiding** op het terrein. De bedrijfsplanners van de VLM en de Regionale Landschappen spelen hier nu al een rol, maar hun capaciteit is beperkt. Door hun werking uit te breiden of lokale natuurverenigingen als erkende begeleiders in te schakelen, kan de adviesfunctie versterkt worden. Zo wordt vermeden dat kennis of begeleiding enkel in sommige gemeenten aanwezig is.

Door in te zetten op hogere vergoedingen, administratieve vereenvoudiging, wervende communicatie en versterkte begeleiding, kunnen GLB-ecoregelingen, BO en NPI-steunmaatregelen uitgroeien tot echte hefboommaatregelen. Ze bestaan al, maar hebben nood aan een activerend beleid dat landbouwers niet alleen informeert, maar ook motiveert en ondersteunt. Op die manier kunnen ze een sleutelrol spelen in het realiseren van de Vlaamse bijdrage aan de Europese hersteldoelen.

1.8 Verplichte beschutting weidedieren: Vlaamse wetgeving stimuleert

De nieuwe Codex Dierenwelzijn, sinds 1 januari 2025 van kracht, voert een belangrijke wijziging door: vanaf 1 januari 2029 moeten alle buiten gehouden weidedieren permanent toegang hebben tot **beschutting**. Dit geldt voor zowel professionele houders als particulieren en omvat koeien, schapen, varkens, herten en andere weidedieren. Beschutting kan **natuurlijk** zijn – zoals bomenrijen, heggen of houtkanten – of kunstmatig, bijvoorbeeld via schuilhokken.

Deze verplichting biedt een kans om het **beleid rond de aanleg en het beheer van KLE te versterken**. Openbare besturen kunnen eigenaars van weidedieren ondersteunen met subsidies, advies en geschikt plantmateriaal. Zo kunnen gemeenten bv. via ruimtelijke planning en bermbeheer zorgen voor strategische plaatsing van bomenrijen en houtkanten, terwijl landbouworganisaties en veehoudersverenigingen boeren kunnen informeren en motiveren. Regionale Landschappen en natuurverenigingen kunnen hun expertise voor ecologische aanleg en beheer inbrengen.

Een mooi voorbeeld van samenwerking is het AirKoe-initiatief, een project van de Vlaamse overheid in samenwerking met de Regionale Landschappen, waarbij landbouwers ondersteund worden om via bomen en houtkanten tegelijk beschutting, luchtkwaliteit en biodiversiteit te verbeteren. Door zulke initiatieven te verbinden met de nieuwe wettelijke verplichting, ontstaat een geïntegreerde aanpak die dierenwelzijn, ecologie en landschap samen versterkt.

Door **houtkanten en bomenrijen breed in te zetten**, wordt niet enkel **voldaan aan de regelgeving**, maar ook bijgedragen aan een duurzaam, aantrekkelijk en toekomstbestendig buitengebied.

2. 'Beleid in de maak' – koppelkansen voor houtkanten

2.1 Europese Natuurherstelverordening: hefboom voor Vlaanderen

2.1.1 Inhoud en algemene link met houtkanten

Artikel 4 van de Europese Natuurherstelverordening (NHV) verplicht lidstaten om maatregelen te nemen om uiterlijk in 2030 minstens 30% van alle, in lijsten opgenoemde, beschadigde ecosystemen te herstellen. In 2040 moet dit al 60% zijn, en in 2050 moet dit 90% zijn. Tot in 2030 moeten lidstaten bij de uitvoering van de herstelmaatregelen prioriteit geven aan Natura 2000-gebieden.

Daarnaast zijn ook specifieke doelstellingen geformuleerd voor specifieke ecosysteemtipes. Om het herstel van deze ecosysteemtipes meetbaar en controleerbaar te maken, zijn er specifieke **indicatoren** vastgelegd.

Landbouwecosystemen krijgen een prominente plaats binnen de verordening. Lidstaten worden verplicht om maatregelen te nemen die de biodiversiteit in landbouwgebieden versterken. Voor de **landbouwecosystemen** moet elke lidstaat aantonen dat er vooruitgang wordt geboekt op minstens twee van drie indicatoren. Het gaat hierbij om een toename van het aandeel landbouwgrond met *high-diversity landscape features* (zoals houtkanten, heggen of akkerranden), een stijging van de koolstofvoorraden in minerale landbouwbodems, en een herstel van de populaties graslandvlinders (NHV art. 11)

Voor **bosecosystemen** wordt ingezet op het vergroten van de veerkracht, het verbeteren van de biodiversiteit en het herstellen van gedegradeerde bosgebieden. De lidstaten moeten vooruitgang boeken op minstens zes van de zeven opgelegde indicatoren: de hoeveelheid staand dood hout, de hoeveelheid liggend dood hout, de aanwezigheid van een meerlagige en ongelijkjarige bosstructuur, de mate van bosconnectiviteit, de ontwikkeling van gemengde soortenbestanden, de populatie van typische bosvogels en de koolstofvoorraad (NHV art. 12)

Daarnaast is er bijzondere aandacht voor de achteruitgang van **bestuivers** zoals bijen en vlinders, die cruciaal zijn voor voedselproductie en ecosysteemdiensten. Lidstaten moeten de terugval van bestuivers omkeren tegen 2030 en nadien een stijgende trend garanderen. Hiervoor moet elk land een monitoringsysteem opzetten (NHV art. 10). De Europese Commissie heeft hiervoor een gestandaardiseerde methodologie ontwikkeld (EU-PoMS). Lidstaten moeten daarmee jaarlijks data verzamelen over de aanwezigheid en diversiteit van bestuivers, zoals bijen, vlinders, hommels en zweefvliegen. De monitoring gebeurt via vaste meetpunten en methoden zoals transecttelling voor bepaalde soorten en lichtvallen voor nachtvlinders.

Voor de **stedelijke ecosystemen** is er een dubbele verplichting: tot 2030 mag er geen nettoverlies zijn van stedelijk groen of boomkroonbedekking, en vanaf dat moment moet er een duidelijke stijgende trend worden ingezet (NHV art. 8). Hiermee wil de wet garanderen dat ook in verstedelijkte gebieden meer ruimte komt voor natuur en koelende structuren die bijdragen aan klimaatadaptatie.

Wat de **rivieren en overstromingsgebieden** betreft, is de doelstelling om minstens 25.000 kilometer aan Europese rivieren opnieuw vrij stromend te maken. Dat gebeurt door barrières zoals dammen of stuwen te verwijderen of aan te passen, en door overstromingsgebieden opnieuw te verbinden met het riviersysteem (NHV art. 9).

De indicatoren voor **zee- en kustecosystemen** richten zich onder meer op het herstel van zeegrasvelden, schelpdierbanken en andere sleutelhabitats die bijdragen aan biodiversiteit en koolstofopslag (NHV art. 5).

Samen zorgen deze indicatoren ervoor dat de NHV niet louter ambitieuze hersteldoelen formuleert, maar ook **concreet meetbare parameters** hanteert. Zo kan de vooruitgang objectief worden opgevolgd en kan er tijdig worden bijgestuurd waar nodig.

Houtkanten zijn een typisch Vlaams landschapselement en komen op verschillende manieren terug in de indicatoren van de NHV. De meest directe link ligt bij de **landbouwecosystemen**, waar het aandeel *high-diversity landscape features* expliciet als indicator is opgenomen. Houtkanten vallen onder deze categorie en dragen bij tot het verhogen van de landschappelijke diversiteit in agrarische gebieden. Door hun aanwezigheid wordt het aandeel niet-productief, maar ecologisch waardevol areaal groter, wat zowel biodiversiteit als ecosysteemdiensten versterkt.

Daarnaast sluiten houtkanten ook aan bij de indicatoren rond **bodemkoolstof in minerale landbouwgronden**. Doordat houtkanten zorgen voor bladmateriaal, wortelbiomassa en een verhoogde bodembiodiversiteit dragen ze bij tot een betere opbouw van organische stof in de bodem en een stabielere koolstofhuishouding. Op die manier ondersteunen ze de doelstelling om landbouwbodems koolstofrijker te maken.

Bij de **bosecosystemen** fungeren houtkanten als stapstenen of corridor tussen bosfragmenten en vergroten zo de bosconnectiviteit, één van de indicatoren. Door soorten meer mogelijkheden te geven om zich te verplaatsen, versterken houtkanten de genetische uitwisseling en veerkracht van bosecosystemen.

Ook voor **bestuivers** spelen houtkanten een belangrijke rol. Ze vormen nectar- en schuilplaatsen voor insecten, creëren verbindingen tussen open habitats en

versterken de ecologische kwaliteit van omliggend landschap. Het herstel van bestuiverspopulaties, een kernverplichting in de wet, kan dus deels gerealiseerd worden door het aanleggen en beheren van houtkanten.

Ook in **stedelijke ecosystemen** kunnen houtkanten een rol spelen. In parken, speelpleinen of trage wegen kunnen houtkanten bijdragen tot het behalen van de vergroeningsdoelstelling. Daarnaast versterken ze ook de belevingswaarde en de ecologische verbindingen binnen stedelijke gebieden.

Tot slot is er een link met de indicatoren voor **rivieren en overstromingsgebieden**. Houtkanten die langs waterlopen worden aangeplant dragen bij aan oeverstabiliteit, filteren nutriënten en verminderen erosie. Daarmee leveren ze een rechtstreekse bijdrage aan de ecologische kwaliteit en de robuustheid van riviersystemen.

Kortom, houtkanten zijn een **kruispuntmaatregel** binnen de NHV. Ze dragen tegelijk bij aan meerdere hersteldoelen en kunnen daardoor een sleutelpositie innemen in het Vlaams natuurherstelplan. Hun veelzijdige ecologische en landschappelijke functies maken houtkanten tot een efficiënte en kosteneffectieve maatregel om de Europese hersteldoelen te vertalen naar de praktijk.

2.1.2 Concretisering van de NHV voor houtkanten

De NHV legt voor elke lidstaat bindende verplichtingen vast, maar de praktische uitvoering ervan moet door de lidstaten zelf worden ingevuld. Voor Vlaanderen betekent dit dat de **Vlaamse overheid tegen augustus 2026 een natuurherstelplan** moet opstellen. Houtkanten en andere lijnvormige, houtige KLE zijn een rechtstreeks inzetbare maatregel om aan verschillende indicatoren te voldoen. Het ligt dan ook voor de hand dat het Vlaams herstelplan houtkanten als speerpunt opneemt.

Voor Vlaanderen moet dit vertaald worden in duidelijke en haalbare ambities. Een mogelijke aanpak zou kunnen zijn om tegen 2030 het areaal *high-diversity landscape features* met een vooropgesteld percentage te laten toenemen ten opzichte van 2025, waarbij houtkanten minstens de helft van deze uitbreiding uitmaken. Hierbij kan een prioriteitenkader ondersteunend werken, waarbij voorrang wordt gegeven aan gebieden of locaties waar de ecologische meerwaarde en bijdrage tot de indicatoren groter is, bijvoorbeeld langs waterwegen of indien ze de bosconnectiviteit vergroten.

Om dit waar te maken, is een samenhangend beleidspakket nodig. Een eerste stap is ruimtelijke prioritering: Vlaanderen moet duidelijke kaarten ontwikkelen die aangeven waar houtkanten het meeste effect hebben, bijvoorbeeld in erosiegevoelige gebieden, langs waterlopen en in landschappen met tekort aan landschapselementen. Daarnaast zijn er uniforme technische richtlijnen nodig voor

aanleg en beheer, met minimale breedtes, gebruik van inheemse soorten en onderhoudsstandaarden die rekening houden met biodiversiteit. Hiervoor verwijzen we naar naslagwerken zoals het rapport “Ecologisch beheren en aanplanten van houtkanten, bomenrijen en heggen in de provincie Antwerpen” (Van Den Berge et al. 2022).

Financiering vormt een sleutelement. De NHV voorziet zelf geen rechtstreekse vergoedingen, maar Vlaanderen kan gebruikmaken van bestaande kanalen zoals beschreven in ‘Hoofdstuk 1: Beslist beleid – kansen voor stimulerend beleid houtkanten’ van dit document. Lidstaten moeten in hun natuurherstelplan aangeven hoe zij deze fondsen zullen inzetten om de doelstellingen te realiseren.

De stimulansen voor landbouwers kunnen grotendeels aansluiten bij bestaande instrumenten zoals BO en NPI's. . Daarbij kan bijvoorbeeld een eenmalige premie per meter aangeplante houtkant worden voorzien, aangevuld met een jaarlijkse onderhoudsvergoeding voor een periode van tien tot twintig jaar. Indien gewenst kan hierop een resultaatbonus worden toegepast wanneer kwaliteitsindicatoren – zoals soortenrijkdom of de aanwezigheid van boerenlandvogels – aantoonbaar verbeteren.

Meer aandacht voor correct beheer

Veel bestaande Vlaamse subsidies richten zich primair op de aanplant van houtkanten, terwijl de blijvende uitdaging vaak ligt in het **structureel beheer** ervan. Vlaanderen kan hiervoor voortbouwen op bestaande instrumenten, zoals de VLM-BO. Daarbij worden landbouwers jaarlijks vergoed voor het onderhoud van houtige kleine landschapselementen—zoals hagen, houtkanten en houtwallen. Deze BO vallen binnen een vijfjarig engagement en leveren landbouwers een jaarlijkse vergoeding op, op voorwaarde dat aan instap-, basis- en beheervoorwaarden wordt voldaan. De gecontroleerde voorwaarden waarborgen ook de kwaliteit van het beheer: bij niet-naleving kunnen vergoedingen worden verminderd of overeenkomsten stopgezet. Een effectieve manier om de kracht van deze VLM-instrumenten te versterken, is door ze in te bedden in een bredere NHV-compatible premiestructuur. In dit systeem worden de bestaande VLM-BO voor houtkanten ingezet als vaste basisvergoeding voor beheer. Daarbovenop kan Vlaanderen extra stimulansen voorzien voor kwaliteitsvol beheer, gelinkt aan de indicatoren van de NHV.

Door deze inspanningsgerichte BO te combineren met resultaatgerichte bonussen kunnen landbouwers niet alleen financieel gestimuleerd worden om houtkanten aan te planten, maar vooral om ze duurzaam te beheren—met directe impact op de NHV-indicatoren.

Uniforme registratie en monitoring

De NHV verplicht alle lidstaten om nationale herstelplannen op te stellen met meetbare indicatoren en regelmatige rapportering. Voor Vlaanderen biedt dit de kans om te werken met één uniforme kaartlaag waarin alle houtkanten zijn opgenomen. Subsidieaanvragen kunnen gekoppeld worden aan deze laag, en wie een premie aanvraagt, moet de houtkant registreren en voorzien van fotodocumentatie volgens afgesproken normen. Periodieke trendrapportering kan vervolgens worden gekoppeld aan de uitbetaling van subsidies, zodat monitoring niet louter administratief blijft, maar ook effectief richting geeft aan beheer en beleid. Bovendien wordt zo geborgd dat de Vlaamse inspanningen aantoonbaar bijdragen aan de Europese hersteldoelen.

2.2 Het plattelandspact: stimulerend beleid in ontwikkeling?

Het [PlattelandsPact](#) is een initiatief van de Vlaamse overheid dat beoogt de toekomst van het platteland vorm te geven in samenwerking met diverse partners: lokale besturen, het middenveld met voornamelijk landbouworganisaties en natuurverenigingen, en bewoners. Het pact biedt een strategisch kader waarin gezamenlijke prioriteiten worden vastgelegd en waarin samenwerking en kennisdeling centraal staan.

In relatie tot houtkanten kan het pact een sleutelrol spelen, omdat houtkanten zich bevinden op het kruispunt van verschillende beleidsdoelen: ze versterken de biodiversiteit, beperken erosie, bufferen water, dragen bij aan klimaatadaptatie en verhogen de landschappelijke kwaliteit, met daarmee mogelijkheden voor toerisme en recreatie. Tegelijk raken ze ook aan landbouwbelangen en lokale leefbaarheid. Het plattelandspact is daardoor bij uitstek geschikt om deze uiteenlopende belangen te verzoenen en te vertalen naar **gezamenlijke actie**.

Het plattelandspact kan op verschillende manieren ingezet worden om houtkanten in Vlaanderen te stimuleren:

- *Prioriteitstelling in beleid*
Binnen het PlattelandsPact kunnen houtkanten expliciet benoemd worden als thema met Vlaamse prioriteit, naast water, klimaat en biodiversiteit. Dit kan bijvoorbeeld door een concrete doelstelling op te nemen, zoals: “*Tegen 2030 streven we naar x km nieuwe houtkanten in Vlaanderen, met een jaarlijks beheersprogramma in elke regio.*” Gemeenten en provincies die instappen, engageren zich zo tot meetbare resultaten. Het pact kan hiervoor een jaarlijkse rapportage voorzien, zodat vooruitgang transparant wordt opgevolgd.

- *Gebiedsgerichte samenwerking*
Het pact kan regio's (bijv. een intergemeentelijke zone of een landschapsregio) samenbrengen om **gezamenlijke beheerplannen** op te stellen. In plaats van dat elke gemeente afzonderlijk een beleid voert, kan een cluster van gemeenten samen afspraken maken over waar nieuwe houtkanten het meeste effect hebben (erosiegevoelige zones, waterlopen, ecologische corridors), welke onderhoudsstandaarden gehanteerd worden, hoe subsidies of middelen efficiënt verdeeld worden, etc.
- *Kennisdeling*
Het pact kan een **kennisbank** opzetten met uitgewerkte voorbeeldprojecten: bv. een handleiding voor houtkantenbeheer, contractmodellen voor samenwerking met landbouwers, of cases van succesvolle burgerplantacties. Daarnaast kunnen er jaarlijkse lerende netwerken georganiseerd worden waar gemeenten, Regionale Landschappen en landbouwers ervaringen uitwisselen. Op die manier hoeven gemeenten niet telkens zelf te experimenteren, maar kunnen ze voortbouwen op bewezen methodes.
- *Versterken van participatie*
Het pact kan bewoners, landbouwers en verenigingen actief betrekken via participatieprojecten. Het is belangrijk om hierbij aan te sluiten bij bestaande Vlaamse financieringskanalen zoals de BO en NPI-projecten. Het pact kan bijvoorbeeld communicatie en begeleiding rond deze bestaande regelingen coördineren, zodat landbouwers en burgers beter de weg vinden naar BO's en NPI-steun. Gemeenten kunnen aanvullend eigen middelen of logistieke ondersteuning inzetten voor lokale initiatieven – zoals educatieve plantacties of publiekscampagnes – maar de kernfinanciering blijft Vlaams. Daarnaast kunnen scholen, jeugdverenigingen en lokale verenigingen worden betrokken bij plantacties, gekoppeld aan educatieve programma's die door het pact worden gecoördineerd. Door participatie te organiseren in samenhang met de bestaande Vlaamse instrumenten, wordt het draagvlak voor houtkanten breder zonder versnippering in financiering. Zo blijft de sociale dimensie van het pact – verbondenheid en collectieve zorg voor het platteland – behouden, terwijl de administratieve efficiëntie en beleidsconsistentie gewaarborgd blijven.